

УДК 811.112.2'373.7: 398.91 (=112.2)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/20.167437>

Марія ЛОЗИЦЬКА,

аспірант

Східноєвропейського національного університету

імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) mariia.losytska@gmail.com

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПРИСЛІВ'ІВ З ФЕМІНІННИМ КОМПОНЕНТОМ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті окреслено взаємозв'язки між мовою та культурою народу, перераховано основні відмінності між мовами, що зумовлені своєрідністю культури, розкрито сутність фразеології й визначено поняття прислів'я, його роль у фразеологічному складі мови. На основі аналізу культурної конотації в прислів'ях з фемінінним компонентом розкривається роль жінки в німецькому суспільстві та мовній картині світу німецького народу. Відповідно до результатів дослідження, жінка постає як особа, залежна від чоловіка, однак така, що відіграє важливу роль у збереженні сімейного благополуччя. Місце жінки – в домі, де вона повинна створити приємну для чоловіка атмосферу. При цьому краса не є жіночою перевагою в подружньому житті, а скоріше розглядається як недолік. Що стосується оцінки жіночого характеру, то в проаналізованих прислів'ях представлені переважно негативні риси, як-от: нетерплячість, марнотратство, хитрість тощо. Однак німецьке суспільство зазнає постійних трансформацій, що передбачають рівноправ'я статей, сутність якого відображається й у лінгвокультурній картині світу німецького народу.

Ключові слова: фразеологія, прислів'я, лінгвокультурологія, культурна конотація, фемінінний компонент.

Mariia LOZYTSKA,

Postgraduate Student

of Lesya Ukrainka East European National University

(Luts'k, Ukraine) mariia.losytska@gmail.com

LINGUOCULTURAL ASPECT OF PROVERBS WITH A FEMININ COMPONENT IN GERMAN LANGUAGE

The article focuses on the study of relations between language and culture. It defines the main differences between languages, which are caused by a unique culture of the folk. The article reveals the sense of the phraseology and a place of proverbs in it. A proverb is seen as an important part of phraseology and is a simple and concrete saying, popularly known and repeated, that expresses a truth based on common sense or experience. They are often metaphorical and have «a deep sense». They form a folklore genre. The proverbs with feminine components have a special cultural connotation and reveal the role of a woman in German society. A cultural connotation is an important concept of the linguoculturology, which is connected with the research of language issues permeated cultural and historical content. A cultural connotation is commonly understood cultural or emotional association that some word or phrase carries, in addition to its explicit or literal meaning, which is its denotation. Under feminine components are understood lexical units, which express a female person in German language (Frau, Mädchen, Weib). In accordance with the results of our research, woman is a person, who depends on man, but she is very important in keeping of a family well-being. The traditional place of woman is in the house, where she has to create a good atmosphere for her husband. The beauty of a woman is not her advantage in the marriage, on the contrary, it is seen as a danger, because beautiful women cannot be good wives. Some analyzed proverbs focus on the character of women and reveals some negative features of it, such as impatience, squander, trickery. But German society is constantly transforming, other values rule it, such as gender equality. These changes have an effect on the linguacultural picture of the world of Germans and reflect in new phraseological units. In a modern German society, a woman has the same rights as a man and can play part in all aspects of social life.

Key words: phraseology, proverb, linguoculturology, cultural connotation, feminine component.

Постановка проблеми. Мова та культура взаємопов'язані. Загально визнаною є думка, що культурні процеси впливають на мову, а мова відображається в культурі народу. Е. Сепір зазначав, що культура – це те, що суспільство робить і думає, а мова – те, як це суспільство думає (Сепір, 1934: 171). У мові відображаються як універсальні складники загальнонародської культури, так й унікальність конкретного народу.

Відмінності мов, що зумовлені своєрідністю культури, зводяться до відмінностей у лексиці та фразеології, лексичних фонах слів з тотожним денотативним значенням, до типологічних особливостей літературних мов, своєрідності самого процесу спілкування в різних культурах (Кочерган, 2006: 324–325).

Безперечно, найбільш яскравим мовним маркером певної культури є безеквівалентна лек-

сика та фразеологія, розуміння яких дає змогу зазирнути «за куліси» певної культури. Зокрема, фразеологічні одиниці є унікальними витворами культури народу, для їх розуміння просто знання мови недостатньо, вони вимагають певних фонових знань, проникнення в глибинну сутність культури, але тим самим забезпечують розкриття лінгвокультурної картини світу певного народу.

Аналіз досліджень. У наукових колах поняття фразеології розглядається у вузькому та широкому значеннях. У вузькому сенсі – це сукупність ідіом певної мови, а в широкому – під егідою фразеології об'єднуються ідіоми, фразеологічні сполучення, фразеологічні єдності, крилаті вислови, прислів'я та приказки, цитати тощо. Фактично весь арсенал мовних одиниць, що виражені більше ніж одним словом і мають певну переосмисленість, метафоричність у семантиці, можна зарахувати до фразеологічних зворотів (Burger, 1982). Класичними фразеологізмами в цьому плані є ідіоми, значення яких повністю переосмислене та вимагає певних культурних, соціальних, лінгвістичних знань для їх розуміння. Ідіоми є яскравим продуктом діяльності певної лінгвокультури, в них відображена мовна картина світу певного народу. Це саме той унікальний мовний елемент, що не завжди знаходить еквівалентний відповідник в інших лінгвокультурах. Однак, на нашу думку, прислів'я та приказки, хоч вони й не є фразеологізмами в класичній формі, не меншою мірою, ніж ідіоми, репрезентують культурні цінності певного народу.

Л. Рьоріх та Ф. Мідер визначають прислів'я як загальновідомі сталі фрази (речення), що в короткій формі виражають певну життєву мудрість чи повчання (Röhrich/Mieder, 1977: 3). В. Фляйшер указує, що прислів'я за своєю структурою співвідносяться з реченням і зазвичай містять певний ступінь переосмислення значення, так званий «глибокий зміст» (Fleischer, 1997). Окрім того, як зазначалося вище, вони не належать до класичних фразеологізмів, які влітаються в контекст, вони самі є готовими мікротекстами й не залежать від оточуючих синтаксичних компонентів, несуть завершену думку в «метафорично узагальненому значенні». На відміну від класичних фразеологізмів, прислів'я мають сильний історичний підтекст, більшість із них виникли ще в Середньовіччі. Г. Бургер розглядає прислів'я з функціональної перспективи як такі, що є загальними висловлюваннями, пояснюють, упорядковують та оцінюють певну ситуацію. Мовець спирається на народну мудрість, загальний досвід, який імплікують ці висловлювання (Burger, 1982: 39). Це своєрідний емпіричний досвід попередніх поколінь, у

якому відображаються вказівки діяльності в певних ситуаціях. Отже, узагальнюючи сказане, під поняттям прислів'я ми розуміємо фразеологічне сполучення у формі речення з метафоричним підтекстом, який дає певні вказівки, характеристики, що ґрунтуються на народній мудрості й емпіричному досвіді, та являє собою мікротекст.

Прислів'я відображають уявлення про роль статей у суспільстві й зазвичай тісно пов'язані зі стереотипами. Через те, що вони мають сильний історичний аспект, вони не можуть повною мірою слугувати «інструкцією» для способу життя в сучасному суспільстві, яке перебуває в процесі переоцінки цінностей, однак є неоцінним джерелом для розкриття глибинної сутності певної лінгвокультури, уявлень народу, його поглядів на чоловіка та жінку й життя загалом. Прислів'я з фемінінним компонентом слугують для характеристики ролі жінки в суспільстві. Під фемінінним компонентом розуміються лексичні одиниці в складі прислів'їв, які називають чи означають особу жіночої статі. Класичними прикладами фемінінних компонентів є традиційні найменування жінок у німецькій мові: *Frau, Weib, Mädchen*.

Мета статті – проаналізувати прислів'я з фемінінними компонентами з огляду на їх культурну конотацію й висвітлити погляди німецького народу на жінку та її роль у суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення поставленого завдання щодо визначення ролі жінки в мовній картині світу німецького народу варто виділити не лише фемінінні компоненти в складі прислів'я, а і їх культурну конотацію (Маслова, 2001: 54). Культурна конотація включає в себе певну культурну інформацію, може бути відображена чотирма способами: через культурні семи, культурний фон, культурні концепти й культурні конотації (Маслова, 2001: 54). В. Маслова слідом за В. Телією (Телія, 1995) вважає, що культурно-маркована конотація виникає як результат інтерпретації асоціативно-образної основи ФО чи метафори шляхом співвіднесення її з культурно-національними еталонами і стереотипами. Інтерпретуючи певну ФО, ми намагаємося віднайти саме культурну конотацію, яка відображає певну національну специфіку. Фразеологізми загалом і прислів'я зокрема є яскравими експонентами культурних знаків.

Характеризуючи прислів'я з фемінінними компонентами, можна умовно розділити їх на певні групи, що пропонують різні погляди на жінку: загальне уявлення про жінку та її роль у суспільстві, особливості жіночого характеру й поведінки,

взаємини з чоловіком, стосунки між жінками, зовнішність, розумові здібності, роль жінки в шлюбі тощо.

Загальне уявлення про жінку та її роль у суспільстві. У німецьких прислів'ях знаходимо відповіді на питання щодо ролі жінки в суспільстві. Основним завданням осіб жіночої статі є одруження та народження дітей, тоді як чоловік виступає в ролі завойовника й покликаний досягти певної влади в суспільстві: *Die Buben haben Lust zu reiten und zu kriegen, die Mädchen zu Docken (Puppen) und zu Wiegen; Aus Knaben werden Leute, aus Mädchen werden Bräute* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). В останньому прикладі дівчатка розглядаються лише як наречені (Bräute), а хлопчики повинні стати передусім людьми. Дещо зневажливе ставлення до жінки знаходимо й у наступних ФО: *Drei W sind große Räuber: Wein, Würfelspiel und Weiber; Drei W bringen Pein: Weiber, Würfel und der Wein* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018), де жінка розглядається як особа, що несе небезпеку або, з іншого боку, спричиняє залежність, як вино чи азартні ігри. Окрім того, компонент «Weib» має негативну конотацію й відповідає українському «баба». Конотативно-оцінний зміст несе ФО *Es gibt nur zwei gute Weiber auf der Welt: die eine ist gestorben, die andere nicht zu finden* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018), яка має декілька варіантів, що свідчить про вживаність цього звороту: *Es sind nur drei gute Weiber gewesen: die eine ist aus der Welt geloffen, die andre ist im Bad ersoffen, die dritte sucht man noch; Es gibt nur ein böses Weib, aber ein jeder meint, er hätt' es; Es gibt nur eine böse Frau auf der Welt, aber jeder glaubt, er habe sie* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Прислів'я такого типу мають жартівливий характер.

Цікавим є вислів *Die Frau schweige in der Gemeinde* (Duden. Das große Buch der Zitate und Redewendungen, 2007: 256), що походить із Першого Послання до Коринтян, у якому говориться, що жінка не повинна висловлювати свою думку, а лише коритися. Сьогодні вживається в іронічному плані, щоб спонукати жінку замовкнути; жінки використовують цю цитату, якщо їм відмовляються надати слово.

Незважаючи на дещо обмежену роль жінки в житті суспільства, народна мудрість не заперечує її влади над світом і чоловіком: *Frauen und Geld Regieren die Welt; Frau Venus und Geld Regieren die Welt* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Компонент Venus натякає на красиву жінку, якій до снаги підкорити світ.

Особливості жіночого характеру. Напевно, ця група прислів'їв з фемінінним компонентом є найчисленнішою, що імплікує прагнення народу зрозуміти жіночий характер і жінку загалом. Значна частина ФО натякає на таку рису жінок, як балакучість: *Sparwort ist bei Frauen teuer* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018); нездатність зберегти таємницю: *Ein Weib verschweigt, was sie nicht weiß* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018); галасливість: *Drei Frauen, drei Gänse und drei Frösche machen einen Jahrmarkt; Dreier Weiber Gezänk macht einen Jahrmarkt* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Переконання в жіночій непостійності й ненадійності виражено в таких прислів'ях: *Mädchen sagen nein und tun es doch; Es ist nicht mehr Betrug als an den Frauleuten; Fürstengunst, Aprilenwetter; Frauenlieb und Rosenblätter, Würfelspiel und Kartenglück wechseln jeden Augenblick* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). У ФО жінка постає як особа, надзвичайно схильна до марнотратства, яка не вміє економити не лише слова, а й гроші та інше добро: *Die Frau kann mit der Schürze mehr aus dem Hause tragen, als der Mann mit dem Erntewagen einfährt; Eine Frau kann mit dem Fingerhut mehr verschütten, als der Mann mit dem Eimer schöpfen kann* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Коли ж жінці вдається заощадити бодай на чомусь, то це розглядається як свого роду «подвиг»: *Der Groschen, den die Frau erspart, ist so gut, als den der Mann erobert* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Типово фемінінними рисами вважаються також боягузливість і неспіливість: *Frauen haben lange Kleider und kurzen Mut* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018), непокората нетерплячість: *Gehorsam und Geduld wachsen nicht im Weibergarten* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018), нездатність упоратися зі справами вчасно: *Die Weiber werden niemals fertig* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Однак кожна жінка в силу свого сильно розвиненого материнського інстинкту розглядає власну дитину як вінець творіння небаченої краси: *Es meint jede Frau, Ihr Kind sei ein Pfau* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Що стосується працьовитості жіночої половини людства, то тут немає однозначної відповіді, бо всі жінки в цьому плані різні. У зв'язку з тим що головним заняттям німецької жінки у вільний від ведення господарства час було вишивання, в'язання (фактично робота з нитками), то залежно від довжини цієї нитки оцінювались старанність і працелюбність особи: *Langes Fädchen – faules Mädchen,*

kurzes Fädchen – fleißiges Mädchen (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018).

Стосунки з чоловіком. Стосунки між статями відіграють важливу роль у лінгвокультурній картині світу німецького народу. Ці взаємини зосереджені в основному в рамках подружніх стосунків. ФО з компонентом *Mann/Frau* означають чоловіка та дружину, а не осіб відповідної статі загалом. У шлюбі вони утворюють єдине ціле: *Mann und Weib sind ein Leib; Das Gold wird probiert durchs Feuer, die Frau durchs Gold, der Mann durch die Frau; Der Männer Ehr ist auch der Frauen Ehre, der Frauen Schand ist auch der Männer Schande* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018), при цьому дружина є ще й «візитівкою» чоловіка: *Die Frau ist des Mannes Visitenkarte* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Звісно, чоловік є домінантною особою в подружньому житті, а жінка – залежною: *Das Weib fragt, Der Mann sagt; Der Mann ist das Haupt, die Frau sein Hut; Blinder Mann, ein armer Mann, Noch ist das ein ärmrer Mann, Der sein Weib nicht zwingen kann* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018); *Wenn du zum Weibe gehst, vergiss die Peitsche nicht!* (Duden. Große Namen, bedeutende Zitate, 2007: 161). Останній вислів походить із твору Ніцше «Так казав Заратустра» й дуже часто цитується чоловіками. Однак стосунки домінування та підкорення мають ґрунтуватися на любові й повазі: *Solcher Ehemann ist der best, Der 's Herz bei der Frauen läßt; Dem Mann ist es keine Ehre, eine Frau zu schlagen* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). У деяких ФО можна знайти рекомендації, що сприяють вдалому шлюбові: *Der Mann taub und die Frau stumm gibt die besten Ehen; Alter Mann und jung Weib besser als alt Weib und junger Mann* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018), а також указівки на обставини, що унеможливають або ускладнюють подружнє щастя: *Drei Dinge sind lästig: ein Wurm im Ohr, ein Rauch im Aug, ein zänkisch Weib im Hause; Drei Dinge treiben den Mann aus dem Hause, ein Rauch, ein übel Dach und ein böses Weib; Dein Weib, dein Schwert und dein Pferd magst du wohl zeigen, aber nicht ausleihen (Dein Pferd, dein Weib und dein Schwert leih nicht her)* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Народна мудрість вірить у здатність слухняної вірної дружити впливати на свого чоловіка: *Ein fromm Weib beherrscht ihren Mann mit Gehorsam* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Навіть незважаючи на домінантну позицію чоловіка, йому нелегко керувати жінкою чи вберегти її від помилок: *Ein Sack voll Flöhe ist leichter zu hüten als ein Weib* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018).

Місце жінки в сім'ї та подружніх стосунках. Незважаючи на єдність чоловіка і дружини, кожен із них, згідно з народною мудрістю, виконує свою роль у сім'ї та для збереження подружніх стосунків. Роль дружини традиційно обмежується домом, де вона повинна створити сприятливий мікроклімат: *Brave Hausfrau bleibt daheim; Der Hausfriede kommt von der Hausfrau; Eine Hausfrau Sei keine Ausfrau; Die Hausehre liegt am Weibe; Die Männer beim Schmause, Die Weiber zu Hause; Das Weib und der Ofen sind eine Hauszieder; Der Fisch ist gern im Wasser, der Vogel in der Luft, das brave Weib daheim* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018).

Жіноча зовнішність. Що стосується жіночої краси, то в прислів'ях вона представлена швидше як негативна, ніж як позитивна характеристика жінки. Культурна конотація деяких ФО імплікує небезпеку, яку становить жіноча краса, що не може слугувати підґрунтям для вдалого подружнього життя, бо вродлива жінка не заслуговує на довіру: *Großen Herrn und schönen Frauen soll man wohl dienen, doch wenig trauen* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Водночас неприваблива жінка має низку переваг у сімейному житті: *Ein häßliches Weib ist ein guter Zaun um den Garten; Ein häßlich Weib ist eine gute Haushälterin* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Окрім того, краса – поняття тимчасове, минуше: *Es ist leicht, eine schöne Frau zu bekommen, aber schwer, schön zu behalten* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Однак жінки схильні до переоцінювання значення вроди: *Die Mädchen beten gern vor dem Spiegel* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018).

Стосунки між жінками. Жінки в силу своєї природи не здатні вжитися із собі подібними в одному домі, що призводить до конфліктів і проблем з веденням домашнього господарства: *Ein Haus, darin zwei Frauen sind, wird nicht rein gefegt* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018).

Розумові здібності жінок теж піддаються критиці: *Frauen haben langes Haar und kurzen Sinn* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018). Тут бачимо обернено пропорційну залежність між жіночою красою та розумом, оскільки жіноче волосся традиційно асоціюється з привабливістю.

Окрім того, у німецьких прислів'ях жінка постає як особа непередбачувана. Щоб досягнути жінку, варто багато «вчитися», і все одно вона залишиться до кінця незрозумілою: *Der Magen einer Sau, die Gedanken einer Frau und der Inhalt einer Worscht bleiben ewig unerforscht; Auf Eiern tanzen und mit Weibern umgehen muß gelernt werden sieben Jahr und einen Tag* (Deutsche Sprichwörter und Redewendungen, 2018).

Безперечно, роль жінки в суспільстві постійно змінюється, про що свідчать вислови, які відносно нещодавно з'явилися в німецькій мові. Вони ще не завоювали статусу прислів'я, але яскраво відображають трансформації ролі жінки в суспільстві й з часом можуть набути значення життєвих аксіом: *Frauen sind doch bessere Diplomaten* (Duden. Das große Buch der Zitate und Redewendungen, 2007: 257) – так звучить назва німецького фільму з 1941 року, в якому племінниця директора казино намагається «на дипломатичному рівні» перешкодити закриттю казино. Цитата твердить, що жінки часто краще від чоловіків уміють досягати певних цілей. *Eine Frau ohne Mann ist wie ein Fisch ohne Fahrrad* (Duden. Das große Buch der Zitate und Redewendungen, 2007: 256) – цей вислів виник у 70-х рр. XX ст. і став загальновідомим, особливо серед представниць жіночих рухів, які в такий спосіб висловлювали свою незалежність. Вираз увійшов до німецького заголовка перекладеного

американського роману Е. Дункель. Емансипована книга зветься «*Der Fisch ohne Fahrrad*».

Висновки. Отже, культурна конотація німецьких прислів'їв з фемінінними компонентами імплікує уявлення німецького народу про жінку і дружину, що певною мірою ґрунтуються на стереотипах. У цих ФО жінка постає як особа, залежна від чоловіка, однак наголошується її важлива роль у збереженні сімейного благополуччя. Традиційне місце жінки – в домі, де вона повинна створити приємну для чоловіка атмосферу. При цьому краса не є жіночою перевагою, а скоріше розглядається як недолік. Що стосується оцінки жіночого характеру, то у проаналізованих прислів'ях представлені переважно негативні риси, як-от: нетерплячість, марнотратство, хитрість тощо. Однак німецьке суспільство зазнає постійних трансформацій, що передбачають рівноправ'я статей, сутність якого відображається й у лінгвокультурній картині світу німецького народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. 2-ге видання, виправлене і доповнене. Київ: Видавничий центр «Академія», 2006. 464 с.
2. Маслова В. А. Лингвокультурология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.
3. Сепир Э. Язык. Москва, 1934.
4. Телия В. Н. О методологических основаниях лингвокультурологии. Логика, методология, философия науки: материалы XI Международной конференции. Москва: Обнинск, 1995.
5. Burger H., Buchofer A., Sialm A. Handbuch der Phraseologie. Berlin; New York: de Gruyter, 1982. 433 S.
6. Deutsche Sprichwörter und Redewendungen: веб-сайт. URL: www.sprichwoerter.net (дата звернення: 05.07.2018).
7. Duden. Das große Buch der Zitate und Redewendungen. 2., überarbeitete und aktualisierte Auflage. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2007. 895 S.
8. Duden: Große Namen, bedeutende Zitate. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2004. 252 S.
9. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. 2., durchges. und erg. Auflage. Tübingen: Niemeyer, 1997. 299 S.
10. Röhrich L., Mieder W. Sprichwort. Band 154. Stuttgart: Metzger, 1977. 137 S.

REFERENCES

1. Kocherhan M. P. Zahalne movoznavstvo [The main linguistics]: pidruchnyk. Vydanya 2-he, vypravlene i dopovnene. K.: Vydavnychyy tsentr «Akademiya», 2006. 464 s. [in Ukrainian]
2. Maslova V. A. Linhvokulturologiya [Linguoculturology]: ucheb. posobiye dla studentov vys. ucheb. zavedeniy. M.: isdatelskiy tsentr «Akademiya». 2001. 208 s. [in Russian]
3. Sepir E. Yazyk [Language]. M., 1934 [in Russian]
4. Teliya V. N. O metodologicheskikh osnovaniyah lingvokulturologii [About methodological basis of linguaculturology]. XI Mezhdunarodnaya konferentsiya «Logika, metodologiya, filosofiya nauki». M.: Obninsk, 1995 [in Russian]
5. Burger H., Buchofer A., Sialm A. Handbuch der Phraseologie. Berlin; New York: de Gruyter, 1982. 433 S.
6. Deutsche Sprichwörter und Redewendungen: веб-сайт. URL: www.sprichwoerter.net (data zvernennya: 05.07.2018).
7. Duden. Das große Buch der Zitate und Redewendungen. 2., überarbeitete und aktualisierte Auflage. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2007. 895 S.
8. Duden: Große Namen, bedeutende Zitate. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2004. 252 S.
9. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. 2., durchges. und erg. Auflage. Tübingen: Niemeyer, 1997. 299 S.
10. Röhrich L., Mieder W. Sprichwort. Band 154. Stuttgart: Metzger, 1977. 137 S.